

ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนา
ที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงใหม่*

THE ANALYTICAL STUDY OF THE BUDDHIST CONCEPT APPEARED IN
THE PAGODAS IN CHIANG SEAN CITY

พระบุญรอด ปคุณธมโม (บุญมีประเสริฐ)

PhraBoonrawd Pagunadhammo (Boonmeeprasert)

วิโรจน์ วิชัย

Viroth Vichai

เทพประวิณ จันทรแรง

Thepprawin Chanreang

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand

E-mail: beomanone@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดพุทธศิลปะสมัยเชียงแสน 2) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเจดีย์สมัยเชียงแสน และ 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงใหม่ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผลการวิจัยพบว่า

แนวคิดพุทธศิลปะสมัยเชียงแสนนั้น เป็นศิลปะแบบเมืองเชียงแสน เชื่อว่าเป็นเมืองที่รุ่งเรือง เป็นศูนย์กลางแห่งความรุ่งเรืองด้านศิลปะและวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือของไทยมาก่อน ในด้านสถาปัตยกรรมด้านเจดีย์นั้น จะมี 2 รูปแบบ กล่าวคือ 1) เจดีย์รูปแบบทรงปราสาท และ 2) เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา การสร้างเจดีย์ที่มีพร้อมกับการสร้างวัด เพื่อจะทำให้เป็น “มณฑลอันศักดิ์สิทธิ์” การสร้างเจดีย์เป็นการนำพระบรมสารีริกธาตุไว้สักการบูชา

* Received 30 June 2019; Revised 18 July 2019; Accepted 24 July 2019

จะนำสิริมงคลมาสู่ชีวิต เจดีย์เปรียบดังองค์พระพุทธเจ้า เป็นศูนย์กลางจักรวาลตามคติพุทธจักรวาล มีฐานะที่เหนือกว่าพระอินทร์และจุโลกบาล ดังนั้น รูปแบบแผนผังของวัด จึงกำหนดให้เจดีย์เป็นส่วนสำคัญของวัด เรียกว่า เจดีย์ประธาน เจดีย์ยังเทียบได้กับเขาพระสุเมรุ ศูนย์กลางของจักรวาล มีเขาสัตตบริภัณฑ์เป็นบริวารล้อมรอบอยู่ 7 ชั้น มีมหาทวีปทั้ง 4 อยู่รอบนอกในแนวแกนทิศหลัก การสร้างเมืองจึงนิยมให้เจดีย์ในวัดเป็นศูนย์กลางของเมือง ในส่วนสัญญาะ พบว่า ตอนล่าง ฐานสี่เหลี่ยมชั้นล่างสุด หมายถึง พื้นฐานแห่งการใช้สติพิจารณาถึงสิ่งที่ทำให้เกิดกิเลส หรือสันติปัญฐาน 4 ในฐานเจดีย์แบบสี่เหลี่ยมชั้นที่ 2 สื่อถึงหลักธรรม อิทธิบาท 4 และในส่วนฐานสี่เหลี่ยมชั้นบน หมายถึง อินทรีย์ 5 หรือพละ 5 ตอนกลางหรือเรือนธาตุ สื่อถึงมรรค 4 ผล 4 และสื่อถึงเป็นผู้สมบูรณ์ ด้วยศีล ฌาน 4 พรหมวิหาร 4 ตอนบนยอดเจดีย์ สื่อถึง การบรรลุธรรม ส่วนปลายของยอดเจดีย์ทรงประสาธ 5 ยอด ยอดใหญ่อยู่ตรงกลางอัน หมายถึง นิพพาน ส่วนยอดเจดีย์ทั้ง 4 หมายถึง อริยสัจ 4 หรือ มรรค 4 ผล 4

คำสำคัญ : ศิลปะ, เจดีย์, พระพุทธศาสนา

Abstract

This research has 3 objectives which are; (1) to study the idea of Buddhist arts in Chiang Sean period, (2) to study the history of Chedi (stupa) in Chiang Sean period, and (3) to analyze the from Buddha Dhamma as shown in Chedi of Chiang Sean period. This research is a qualitative research including a documentary research and an In-depth interview.

The research shows that

The idea of Buddhist arts in Chiang Sean period originates from the city named Chiang Sean the center of arts and culture in ancient northern Thailand. Regarding the architecture, there are 2 types of Chedi; 1) The Prasart shape and 2) the Lanna-styled Bell shape. The aims of creating Chedi are to create a sacred area, to enshrine Buddha's relics, to bring all goodness to lives. Chedi is signified to the Buddha himself, is the center of the universe, higher than gods of other believes, so it is the most importance in temple plan. So, to create a city must

have a temple in the center. Chedi is surrounded by smaller ones as Mount Meru surrounded by its satellite's mounts. The basement of Chedi signified mindfulness or insight meditation, the second level of Chedi signified Iddhipada 4, the highest level signified the Five Faculties, the middle part represents Magga 4, 4 noble persons, Contemplation 4, and 4 Sublime states of Mind. The top part represents the achieving to Nibbana, and the 5 apexes of Chedi represent Nibbana, 4 noble truths, and Magga 4 and 4 Noble persons (pala 4) respectively.

Keywords: Art, Pagoda, Buddhism

บทนำ

ในทางประวัติศาสตร์ศิลปะ ได้มีการกล่าวถึงศิลปะเชียงแสน ที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของเมืองเชียงราย และถือได้ว่าต้นกำเนิดของศิลปะล้านนาในกาลต่อมา ดังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกำหนดขึ้น และทรงกำหนดเรียกพระพุทธรูปเป็นพระพุทธรูปเชียงแสนยุคแรก ซึ่งเริ่มต้นในราวพุทธศตวรรษที่ 16 ต่อมาได้มีการกำหนดเรียกเป็น “ศิลปะล้านนา” แทนคำว่า “ศิลปะเชียงแสน” (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556)

ศิลปะแบบเชียงแสนยุคแรกได้รับอิทธิพลจากพุกามในพม่า ศิลปะวัตถุที่ปรากฏในพุกามส่วนมากเป็นของที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอนุรุธมหาราช ซึ่งทรงเป็นองค์พุทธศาสนานูปถัมภ์สำคัญที่สุดของกษัตริย์พม่า ด้านสถาปัตยกรรมที่เห็นชัดว่าอิทธิพลจากสุโขทัยและเจดีย์ คือ สลุปที่วัดพระยืน จังหวัดลำพูน สร้างด้วยอิฐล้วนแล้วฉาบปูน ซึ่งโดยมากสถาปัตยกรรมแบบเชียงแสนมักจะใช้วัตถุก่อสร้างอย่างนี้ทั้งสิ้น ด้านประติมากรรมภาพปั้นโดยมากเป็นภาพพระยานาค สิงห์ และนกยูง ซึ่งเป็นอิทธิพลของพุกาม พระยานาคและสิงห์มักปั้นไว้เพื่อเน้นทางเข้าหรือทางขึ้นบันได ศิลปะแบบเชียงแสนยุคที่ได้รับอิทธิพลจากมอญ-อินเดีย โดยมากด้านสถาปัตยกรรมจะเป็นสลุปทรงเหลี่ยมยอดเรียวแหลมเรียกกันว่า “เจดีย์เหลี่ยม” มีปรากฏในจังหวัดเชียงใหม่ และเชียงราย ภาพปั้นประติมากรรมพระพุทธรูปต่าง ๆ ต่อมาศิลปะแบบเชียงแสนในยุคที่ได้รับอิทธิพลมาจากโคตรบูรณเดิม แบบมอญ-อินเดีย ในอาณาจักรโคตรบูรณ เช่น พระธาตุเจ็ซุม เป็นต้น อีกอย่างศิลปะแบบเชียงแสนได้รับอิทธิพลจากแบบลังกา ราว พ.ศ. 1800 ลัทธิลังกาวงศ์ ได้แพร่หลายไปถึงอาณาจักรล้านนาและล้านช้าง ทำให้

ศิลปะของเชียงแสนเพิ่มขึ้นอีกแบบหนึ่ง สถาปัตยกรรมในระยนี้เป็แบบซึ่งมาจากอิทธิพลแบบลังกา สถาปัตยกรรมนี้มักสร้างทำฐานสูงมีลวดลายบัวซ้อนกันหลาย ๆ ชั้น ทั้งที่มีซุ้มและไม่มีซุ้มและตรงซุ้มประตูเหล่านี้ทำให้เป็นทางเข้าก็มีประตูหลอกและเป็นซุ้มตั้งพระพุทธรูปก็มี สถาปัตยกรรมนี้ได้แพร่หลายทั่วไปในอาณาจักรล้านนามากกว่าแบบใด (จิรพันธ์ สมประสงค์, 2524) บรรดาสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ทางเมืองเหนือนั้นมักเรียกกันโดยสามัญว่า ธาตุ หรือพระธาตุ และไม่เรียกเป็นองค์แต่เรียกเป็นดวง เช่นพระธาตุดวงนั้น หรือพระธาตุดวงนี้ ซึ่งการที่เรียกว่าพระธาตุ นั้น เป็นคำเรียกที่ถูกต้องแล้วตรงตามลักษณะอย่างแท้จริง เพราะบรรดาสถาปัตยกรรมเหล่านั้นสร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิธาตุมีทั้งพระบรมสารีริกธาตุ อรหันต์ธาตุ และแม้แต่พระมหากษัตริย์ที่สิ้นพระชนม์แล้วก็นำพระอัฐิธาตุไปบรรจุไว้ในเจดีย์หรือสถูปนั้น ๆ ซึ่งตำนานหรือประวัติแห่งการก่อสร้างก็แสดงไว้เช่นนั้น เจดีย์เป็นคำที่เข้าใจกันทั่วไปในภาษาวิชาการทางโบราณคดี อันแปลได้ว่าสิ่งซึ่งยังความระลึก หรืออาจแปลได้ว่า สถานที่อันเป็นที่รวมแห่งจิตใจ ซึ่งก็รวมถึง คำว่าเจดีย์กับสถูปเสียด้วย ส่วนรูปแบบของการสร้างธาตุเจดีย์เมืองเชียงแสนนั้นมีอยู่ด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 รูปแบบเจดีย์ทรงปราสาท เช่น เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด วัดพระธาตุสองพี่น้อง หรือที่รู้จักกัน “พระธาตุสองพี่น้อง” ตั้งอยู่ในเขตเวียงเชียงแสนน้อย หรือเวียงปึกษา พระธาตุสองพี่น้องจัดเป็นเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดในศิลปะล้านนาระยะแรก เจดีย์วัดป่าสักเมืองเชียงแสน มีองค์ประกอบของเจดีย์ที่ต่างจากเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดโดยทั่วไป แต่ก็ถือว่ามีความสวยงามมากที่สุดองค์หนึ่งในศิลปะล้านนา (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556)

รูปแบบที่ 2 รูปแบบเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา เจดีย์หลวง วัดเจดีย์หลวงเมืองเชียงแสน เป็นเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองเชียงแสน รูปแบบจัดอยู่ในระฆังแบบล้านนา โดยเฉพาะส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นชุดฐานบัว 3 ฐานซ้อนกัน อยู่ในแปดเหลี่ยมที่น่าจะเป็นการพัฒนาในราวพุทธศตวรรษที่ 21 แล้ว (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2556)

เจดีย์เมืองเชียงแสน จึงเป็นการกล่าวถึงศิลปะที่แสดงให้เห็นชีวิตจิตใจของเมืองเชียงแสนที่นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นอุดมคติที่เกิดขึ้นด้วยความซาบซึ้งในรสพระธรรม ไม่ใช่การเรียนและการกระทำตามกฎเกณฑ์ของ काम เช่นศิลปะแบบตะวันตกที่จะเรียนหรือแสดงกันได้จากกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (จิรพันธ์ สมประสงค์, 2524) อนึ่ง การศึกษาเจดีย์เมืองเชียงแสนมีการศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมากแต่ส่วนใหญ่ล้วนเป็นการศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิด

ทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ โดยมีได้ใช้กรอบแนวคิดทางพุทธศาสนาในการทำ ความเข้าใจ ทั้ง ๆ ที่งานเหล่านั้นสร้างขึ้นในบริบทของพุทธศาสนาโดยตรงแทบทั้งสิ้น ผู้วิจัยเห็นว่าการทำความเข้าใจงานเจดียด้วยกรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นความจำเป็น เพราะงานเหล่านั้นล้วนสร้างขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดทางศาสนา และมีเป้าหมายหลักในการสร้างเพื่ออุทิศแก่พระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดพุทธศิลปะสมัยเชียงแสน
2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเจดียสมัยเชียงแสน
3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดียเมืองเชียงแสน

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังต่อไปนี้

1. การศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Research) โดยหาการศึกษา รวบรวม ข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ที่เกี่ยวข้องทางด้านเจดียเมือง เชียงแสน

1.2 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์เมืองเชียงแสน โดยแยกประเด็นศึกษา ดังนี้

1.2.1 ประวัติความเป็นมาของเมืองเชียงแสน

1.2.2 ประวัติความเป็นมาของพุทธศิลป์เมืองเชียงแสน

1.3 ศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมาเจดียเมืองเชียงแสน

1.4 วิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดียเมืองเชียงแสน

1.5 สรุปผลการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในภาคสนาม “สัมภาษณ์เชิงลึก”

2. การศึกษาสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

2.1 สัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับพุทธศาสตร์ ศิลปะ ประวัติศาสตร์ จำนวน 15 รูป/คน

2.2 สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำมาอธิบายโดยแยกออกเป็นบทต่าง ๆ ตามเนื้อหา

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน” ในครั้งนี้พบว่า

1. แนวคิดพุทธศิลปะสมัยเชียงแสนนั้น เป็นศิลปะแบบตัวเอง คือเป็นแบบของชาวพื้นเมืองเชียงแสน ถึงแม้บางครั้งเชียงแสนจะเคยตกไปอยู่ภายใต้อำนาจของพม่าบ้าง ตามพงศาวดารเหนือ กล่าวถึงพระยาหลวงจักรราช มีเชื้อสายสืบราชสมบัติต่อมาถึงพระญามังราย ก่อนย้ายราชธานีจากเวียงหิรัญนครเงินยางมาตั้งที่เมืองเชียงราย พุทธศิลป์เชียงแสนมีมาก่อนพระญามังรายสร้างเมืองเชียงแสน การกำหนดศิลปะคงมาจากการตั้งเมืองเชียงแสนเป็นตัวกำหนด เมืองเชียงแสนน่าเชื่อว่าเป็นเมืองที่รุ่งเรือง เป็นศูนย์กลางแห่งความรุ่งเรืองด้านศิลปะและวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือของไทยมาก่อน ดังปรากฏว่าพบวัดโบราณถึง 141 วัด

ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับกษัตริย์มีอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่ละรัชสมัยจะมีการสร้างศาสนสถานเพิ่มขึ้นเพื่อแสดงถึงความเลื่อมใส และแสดงถึงอำนาจในรัชกาลนั้น ๆ รวมถึงเหล่าบรรดาขุนนางอำมาตย์ พ่อค้า ประชาชน ที่พอจะมีปัจจัยได้ร่วมกันสร้างสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ บางแห่งก็มีหลักฐานชัดเจนถึงวันเวลาการสร้าง แต่บางแห่งไม่ได้ถึงบันทึกหรือมีการเปลี่ยนแปลงไป ที่เหลือเพียงร่องรอยอดีตที่ยังปรากฏในรูปแบบ สถาปัตยกรรม ลวดลาย ที่ได้รับความนิยมตามยุคสมัย

ในด้านสถาปัตยกรรมเชียงแสนเฉพาะพระเจดีย์นั้น จะมีรูปแบบเป็น 2 แบบ กล่าวคือ 1) เจดีย์รูปแบบทรงปราสาท เจดีย์รูปแบบนี้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยหริภุญไชยตอนปลายและระยะแรกของล้านนา แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นั้นส่วนใหญ่เป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอดหรือปราสาทห้ายอด มีลักษณะเฉพาะ คือเป็นปราสาทยอดเดียว อาจมีที่มาจากตำนานต่าง ๆ เช่น เจดีย์วัดป่าสัก 2) เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา เจดีย์รูปแบบนี้ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพบโดยทั่วไปเกือบทุกยุคสมัย น่าจะเกิดราวต้นพุทธศตวรรษที่ 20 และเป็นที่ได้รับความนิยม

เรื่อยมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 21 ในยุคทองของล้านนาที่พบอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งความสำคัญของรูปแบบคงได้รับอิทธิพลจากพระธาตุหริภุญชัยที่เป็นเจดีย์ที่มีความสำคัญที่สุดองค์หนึ่ง จึงกลายเป็นเจดีย์ที่แพร่หลายและเป็นแม่แบบให้กับเจดีย์ในล้านนาสืบต่อมาทุกยุคสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งน่าจะปรากฏอย่างมากในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 เพราะเป็นระยะรุ่งเรืองสูงสุดของอาณาจักรล้านนาและเกิดความหลากหลายทางด้านรูปแบบศิลปกรรม

ในด้านประติมากรรมเชียงแสน โดยเฉพาะพระพุทธรูปสิงห์หนึ่ง ที่มีวิวัฒนาการจนถึงพระพุทธรูปสิงห์ 3 หรือ สิงห์ 4 ในยุคปัจจุบัน พระพุทธรูปพระสิงห์หนึ่งมีเอกลักษณ์พระพุทธรูปขัตติงสมิทธิเพชร พระวรกายอวบอ้วน พระพักตร์กลม ทรงแยมพระโอษฐ์ขมวดพระเกศาใหญ่มาก เนื้ออุษณิษะเป็นตุ้มกลมหรือคล้ายดอกบัวตูม ตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า พระรัศมีเป็นดอกบัวตูม พระอุระนูนชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน เป็นต้น

2. ความหมายของ คำว่า “เจดีย์” และ “สถูป” บางครั้งใช้พร้อมกันว่า “สถูปเจดีย์” หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า พระอริยสาวก ปุชนิยัตถุทางศาสนา หรือแม้แต่อัฐิของบรรพบุรุษบุคคลสำคัญ

อย่างไรก็ตาม เจดีย์มีความหมายที่กว้างกว่า เพราะเจดีย์มีความหมายเป็นสถานที่เคารพของประชาชนทั่วไป และนิยมเรียกเจดีย์มากกว่าสถูป “เจดีย์” ในพระพุทธศาสนานั้นมี 4 ประเภทด้วยกัน ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ อุเทสิกเจดีย์ ส่วนธาตุเจดีย์นั้นมีความหมายถึง สิ่งก่อสร้างสำหรับบรรจุสิ่งที่ควรเคารพมีพระธาตุหรืออัฐิ จะเป็นหลุมฝังศพหรือสถูปเนินดินเหนือหลุมฝังศพ ที่มีความหมายถึงสถานที่ควรเคารพบูชา มีวิหาร อาราม ต้นไม้ ศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

ความสำคัญของเจดีย์นั้น พุทธศาสนิกชนทั่วไป ต่างให้ความสำคัญหมายถึงสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้ามาตั้งแต่สมัยครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการสร้างเจดีย์และคติการบูชาเจดีย์ ซึ่งนับเป็นประเพณีที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้มีความเชื่อว่า ผู้ที่เคารพนับถือเจดีย์จะเกิดความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต มีวัฒนธรรมความสามัคคีในชุมชน อีกประการหนึ่ง ในวัฒนธรรมทางล้านนานิยมเรียกเจดีย์ว่า พระธาตุ ทั้งนี้ความหมายของพระธาตุนี้มีลักษณะที่บ่งชี้ชัดถึงพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ดังนั้น การสร้างพระธาตุเจดีย์จึงมีบทบาทสำคัญอย่างมาก ในอดีตกษัตริย์ผู้เป็นธรรมราชามีส่วนสำคัญต่อการสร้างเจดีย์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นบทบาททั้งหน้าที่ของชาวพุทธในการบำรุงพระพุทธศาสนาและ

หน้าที่ของกษัตริย์ในการปกครองบ้านเมืองให้อยู่เป็นสุขด้วยการอาศัยศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อเกื้อหนุนให้เกิดความสงบสุขอย่างมั่นคง

ส่วนแนวคิดเรื่องการสร้างพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนานี้ ปรากฏแรกเริ่มในมหาปริณิพพานสูตร ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะสร้างพระสถูปเจดีย์ของพระองค์ไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่งเหมือนดังที่ปฏิบัติต่อพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ต่อจากนั้นพระพุทธองค์จึงได้ทรงแสดงถึงเรื่อง อุปรหบุคคล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ บุคคลที่ควรสร้างสถูปถวายว่ามี มีพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอุปรหบุคคล เป็นต้น (พระวาจิตสรเถระ, 2511)

กล่าวถึงเจดีย์สมัยเชียงแสน มีปรากฏมากอยู่ในอาณาจักรล้านนา ลักษณะการสร้างเป็นหลายยุคตามเรื่องพงศาวดารที่ได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนาจากอินเดีย เช่น เจดีย์วัดเจ็ดยอดเชียงใหม่ ได้รับอิทธิพลจากพุทธคยามาสร้าง เป็นแต่ย่อสัดส่วนให้เล็กลง อย่างไรก็ตามในการสร้างนั้นจะสร้างในเมื่อรับลัทธิลังกาวงศ์มาแล้ว เจดีย์ที่สร้างในสมัยนี้จะเป็นการเอาแบบอย่างลังกา จากการสำรวจศิลปะเก่าแก่ที่เมืองเชียงแสน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่บริเวณเมืองเก่า สถูปแบบเชียงแสนตอนต้น น่าจะเป็นเจดีย์วัดป่าสัก ซึ่งมีฐานสี่เหลี่ยมเป็นชั้น และมีห้องสี่เหลี่ยมข้างบน มีซุ้มจระนำสี่ทิศ ข้างใต้ตรงฐานเจาะช่องเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเรียงเป็นแถว โดยวิวัฒนาการมาจากเจดีย์แบบละโว้หรือแบบทวารวดีองค์นั้น เหนือเรือนธาตุคือห้องสี่เหลี่ยม มีสี่ซุ้มขึ้นไป มีเจดีย์หรือแบบยอดมณฑป คล้ายเจดีย์เชียงยืนหรือเจดีย์แม่ครัวที่ข้างวัดพระธาตุหริภุญไชย อันเป็นแบบมณฑปที่ศิลปะศรีวิชัยแถบใต้หรือพุกามส่งผลให้สุโขทัยและหริภุญไชย

รูปแบบเจดีย์เมืองเชียงแสนมี 2 รูปแบบ กล่าวคือ 1) เจดีย์ทรงระฆังหรือทรงกลม เป็นเจดีย์ที่มีเรือนธาตุ เป็นรูปทรงกลมคล้าย องค์ระฆังคว่ำ ซึ่งต้นกำเนิดและพัฒนากันนั้นสันนิษฐานว่ามาจากเจดีย์สาญจี ที่ประเทศอินเดีย ซึ่งในประเทศอินเดียเรียกเจดีย์รูปครึ่งวงกลมว่า อันทะ หรือ ครรรกะ ซึ่งหมายถึงศูนย์กลางจักรวาล สอดคล้องกับคติความเชื่อในเรื่องจักรวาล และเขาพระสุเมรุ นั่นเอง เช่น วัดพระธาตุเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิติ 2) เจดีย์ทรงปราสาท โดยความหมายคืออาคารซ้อนชั้นสำหรับกษัตริย์ สามารถเป็นได้ทั้งอาคารพักอาศัยและเจดีย์ ลักษณะเด่นที่ส่วนเรือนธาตุประดิษฐานพระพุทธรูป มีการซ้อนชั้นในแนวตั้งหลายลักษณะ เช่น วัดพระธาตุสองพี่น้อง วัดป่าสัก จากรูปแบบของเจดีย์เมืองเชียงแสนนี้ ยัง

สามารถกล่าวถึงอายุของพระพุทธศาสนาที่เข้ามาสู่ดินแดนเชียงแสนนี้ได้เป็นอย่างดี เพราะการสร้างเจดีย์ย่อมมีนัยยะถึงการอุทิศให้กับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ด้วยการอาศัยศรัทธาเลื่อมใส ทำบุญให้ทานอุทิศไว้ในพระพุทธศาสนา

3. แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน ผู้ศึกษาได้นำเสนอในรูปแบบของการวิเคราะห์ เริ่มด้วยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างวัดครั้งพุทธกาลและการสร้างวัดในเมืองเชียงแสน องค์ประกอบสำคัญภายในวัดเมืองเชียงแสนประกอบด้วย 1.เขตพุทธาวาส 2.เขตสังฆาวาส เฉพาะเขตพุทธาวาสที่ต้องการสร้างให้เป็น “มณฑลอันศักดิ์สิทธิ์” เพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงคำสอนทางศาสนา ด้วยการผ่านกระบวนการตีความเชิงความหมายและสัญลักษณ์ที่อยู่ภายในวัด เช่น เจดีย์ วิหาร โบสถ์ เป็นต้น ในแผนผังการสร้างวัดของล้านนา เจดีย์ถือว่าเป็นองค์ประธานหลักในวัดที่มีความสำคัญ

คติการสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสน แนวคิดการสร้างเจดีย์ในพระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลส่งผลต่อการก่อสร้างเจดีย์ กล่าวถึงการสร้างเจดีย์นั้น เริ่มต้นด้วยการก่อสร้างเป็นลักษณะเนินดิน กลายเป็นสถูป ต่อมาเมื่อเวลาผ่านไป การก่อสร้างต้องอาศัยวัสดุ องค์ประกอบของเจดีย์จะต้องมีความแข็งแรงมากขึ้น พร้อมกับมีการมีประดับตกแต่งอย่างวิจิตร ด้วยมีความมุ่งหมายเพื่อระลึกถึงบุคคลสำคัญที่ควรเคารพมีพระพุทธเจ้า เป็นต้น ประการสำคัญอย่างเห็นได้ชัดในการสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสน การสร้างวัดพร้อมกับการสร้างเจดีย์นั้น ยังต้องมีการทานเข้าเจดีย์หรือผู้ดูแลรักษาไปด้วย เพื่อจะได้เป็นผู้อุปฐากพระสงฆ์และดูแลอาคารสถานที่ภายในเขตวัด

ความศรัทธาต่อคติการสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสนนั้น ในอดีตจะพบว่า เมืองเชียงแสนจะมีวัดถึง 141 วัด และองค์ประกอบสำคัญของวัดก็คือ เจดีย์ประธาน ชาวเชียงแสนมีความศรัทธาและหลักปฏิบัติต่อพุทธสถานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะพระธาตุเจดีย์ ด้วยเชื่อว่าการสร้างเจดีย์หรือพระธาตุเป็นการนำพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าบรรจุไว้เพื่อกราบสักการะบูชา ซึ่งมีคติความเชื่ออีกว่าเจดีย์นั้นเปรียบเป็นสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้า และการสร้างและบูชาเจดีย์จะทำให้มีอายุยืน มีความสุขร่มเย็น

ด้านการบูชาเจดีย์เกิดขึ้นจากการสร้างเจดีย์ นั้นหมายถึงวิธีการปฏิบัติต่อเจดีย์นั้นทั้งนี้รูปแบบและวิธีการยังคงต้องมีความแตกต่างกันไป แต่ในทางปฏิบัติในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น วัดพระธาตุดอยมกิตติ วัดพระธาตุเจดีย์หลวงและวัดผ้าขาวป่าน ได้มีพิธีบูชาพระธาตุ

เจดีย์นั้น ได้กำหนดพิธีการบูชาไว้ ประเพณีสงฆ์ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 เหนือ และเดือน 8 เหนือ ตามลำดับของทุกปี โดยมีกิจกรรมการสงฆ์พระธาตุ และห่มผ้าพระธาตุ

ในส่วนของการตีความหมายในงานเจดีย์เมืองเชียงแสน จะมีแนวคิดเรื่องจักรวาลคติในการวางผังวัด ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ได้รับอิทธิพลความเชื่อจากลังกา การวางผังวัดแบบจักรวาลคติคือการวางรูปแบบอาคารศาสนสถานที่มีการจัดวางเรื่องทิศและตำแหน่ง จากฐานคติจักรวาล การจำลองจักรวาลให้เกิดขึ้นในชุมชน กล่าวคือการกำหนดพื้นที่ให้เป็นศูนย์กลางเพื่อเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีกรรม เมื่อมีการสร้างวัดขึ้นฐานคตินี้ได้ถูกกำหนดในแผนผังเขตพุทธาวาสโดยกำหนดให้เจดีย์เป็นศูนย์กลางของวัด แม้รูปแบบของเจดีย์เมืองเชียงแสนจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน แต่ก็มีรูปแบบยึดเจดีย์เป็นศูนย์กลางที่ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

แนวคิดเจดีย์การจำลองพระสุเมรุศูนย์กลางของจักรวาล เขาพระสุเมรุ คือ ฐานสำคัญของผู้คนในสังคม การสร้างคติจำลองตามคติจักรวาลจะปรากฏว่า เจดีย์คือ การตีความจำลองจักรวาล ทศนคติของคนไทยมีความเชื่อภูเขาศักดิ์สิทธิ์มี เขาพระสุเมรุ เป็นศูนย์กลางของโลกที่เป็นโลกในจินตนาการ ความเชื่อนี้ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ว่า ตนมีสิทธิ์ หน้าที่ และจะต้องมีหน้าที่ปฏิบัติกับสิ่งรอบตัวอย่างไร ทั้งธรรมชาติ สิ่งมีชีวิต บุคคลสัตว์ เพราะโลกที่เป็นศูนย์กลาง คือเขาพระสุเมรุ จำลองด้วยการใช้เจดีย์เป็นตัวแทน ยึดถือเป็นโลกอันศักดิ์สิทธิ์

จากแนวคิดศูนย์กลางจักรวาลแล้ว ส่งผลต่อแนวคิดการสร้างเมืองให้เป็นศูนย์กลางโดยการนำวัดเป็นศูนย์กลาง เมืองเชียงแสนจะปรากฏคือวัดพระธาตุเจดีย์หลวง แนวคิดการสร้างมหาธาตุกลางเมืองเป็นประเพณีที่ได้รับจากฝ่ายพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในประเทศไทยตั้งแต่สมัยทวารวดี การสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ขึ้นเป็นหลักหรือเป็นศูนย์กลางของเมืองเพื่อให้เป็นหลักของบ้านเมือง คติของการสร้างวัดสำคัญขึ้นเป็นศูนย์กลางเมืองเรียกอีกอย่างว่า “วัดมหาธาตุ”

การตีความองค์ประกอบสำคัญของวัด คือเจดีย์ เทียบได้กับเขาพระสุเมรุ จะพบว่าแนวคิดพระพุทธเจ้าในฐานะเหนือพระอินทร์ ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงพระอินทร์ในคัมภีร์ทั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถา พระอินทร์จะมีปรากฏด้วยคำว่า “ท้าวสักกะ” “ท้าวสักกะเทวราช” “พระอินทร์” ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาได้ยกฐานะของพระพุทธเจ้าอยู่เหนือพระอินทร์ กับแนวคิดพระพุทธเจ้าในฐานะอยู่เหนือจุลโลกบาล หรือมหाराชทั้ง 4 หรือ

ท้าวจตุมหาราช มีที่อยู่สวรรค์ชั้นจตุมหาราช กล่าวได้ว่าอยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุด มีหน้าที่ดูแลรักษาโลกทั้ง 4 ทิศ ท้าว จตุโลกบาลก็ได้ประกาศยอมตนเป็นพุทธสาวกและพร้อมจะปกป้องพระพุทธศาสนา

ในส่วนสัญญา พบว่า ตอนล่างหรือฐาน สัญญาที่ปรากฏในส่วนนี้ ฐานสี่เหลี่ยมชั้นล่างสุด หมายถึง พื้นฐานแห่งการใช้สติพิจารณาถึงสิ่งทำให้เกิดกิเลส หรือสันติปัญฐาน 4 ในฐานพระธาตุเจดีย์แบบสี่เหลี่ยมชั้นที่ 2 สื่อถึงหลักธรรม อิทธิบาท 4 และในส่วนฐานสี่เหลี่ยมชั้นบน หมายถึง อินทรีย์ 5 หรือพละ 5 ตอนกลางหรือองค์เรือนธาตุ ในเรือนพระธาตุเจดีย์แบบแปดเหลี่ยม สื่อถึง มรรค 4 ผล 4 สัญญาที่ปรากฏในเรือนพระธาตุเจดีย์ทรงปราสาท สื่อถึงเป็นผู้สมบูรณ์ ด้วยศีล สมบูรณ์ด้วยอิทธิบาท 4 ฌาน 4 พรหมวิหาร 4 เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ ตอนบนหรือยอด สัญญาที่ปรากฏในยอดพระธาตุเจดีย์สื่อถึง การอยู่เหนือภพภูมิของพระพุทธเจ้า ในทางพระพุทธศาสนา คือ การบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้า (การพ้นจากทุกข์ทั้งปวง) และการบรรลุเป็นพระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้า และพระองค์ยังประกอบด้วย อิทธิฤทธิ์ 3 พุทธคุณ 9 ประการ และพระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ประกอบด้วย อภิญญา 5 สมาบัติ 8 ปลายยอดเจดีย์ทรงปราสาท 5 ยอด ยอดใหญ่อยู่ตรงกลาง อันหมายถึง นิพพาน ส่วนยอดเจดีย์ทั้ง 4 หมายถึง อริยสัจ 4 หรือ มรรค 4 ผล 4 นอกจากนี้ยังมีประติมากรรมและลวดลายประดับบนพระเจดีย์ มีส่วนประกอบด้วย พระพุทธรูปประทับยืนบนฐานบัวปางเปิดโลก, เทวดา, ครุฑ, สิงห์, และหน้ากาลหรือเกียรติมุข แต่ละอย่างจะแฝงคติธรรมไว้อย่างมีความหมาย เป็นปริศนาธรรม ให้พุทธศาสนิกชนรุ่นหลังนำไปวิเคราะห์ตีความได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงใหม่” พบว่า ในส่วนของประวัติเจดีย์เมืองเชียงใหม่แต่ละพื้นที่นั้น ปรากฏมีแนวคิดทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ แนวคิดพุทธจักรวาลวิทยา แนวคิดการบูชาในพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับเจดีย์ พร้อมทั้งแนวคิดเกี่ยวสัญญาที่ปรากฏในเจดีย์ ผู้ศึกษาก็ได้เลือกทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลในพื้นที่ที่เชื่อว่าจะเป็นผู้ที่สามารถอธิบาย หรือมีความน่าเชื่อถือในการที่จะเป็นผู้ที่จะถ่ายทอดถึงประวัติ ความคิดความเชื่อต่าง ๆ ในฐานะเป็นตัวแทนของชาวพุทธในพื้นที่

นั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น การสัมภาษณ์เจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาสในวัดมีพระจำพรรษาจำนวน 4 วัด นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้มีความรู้ด้านพุทธศิลป์-พุทธศาสตร์ หรือแม้แต่ผู้ที่เคยทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจและรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เจตีย์เป็นต้น ส่วนในเรื่องของประเพณีพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนั้นผู้ศึกษาก็ได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ในแต่ละพื้นที่ด้วยตนเอง พร้อมทั้งได้บันทึกและจดรายละเอียดต่าง ๆ รวมถึงสอบถามผู้รู้ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ ทั้งในส่วนของผู้เจตีย์วัดพระธาตุเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดพระบวช วัดพระธาตุสองพี่น้อง วัดผ้าขาวป่าน วัดปราสาทคุ่ม วัดป่าสัก วัดอาทิตย์ตันแก้ว เจดีย์ทั้ง 8 แห่งนี้ แบ่งออกเป็นวัดร้าง 4 แห่ง ได้แก่ วัดปราสาทคุ่ม วัดพระบวช วัดป่าสัก วัดอาทิตย์ตันแก้ว และวัดที่มีภิกษุจำพรรษา 4 แห่ง ได้แก่ วัดพระธาตุเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดผ้าขาวป่าน และวัดพระธาตุสองพี่น้อง น่าสนใจอย่างยิ่งเกี่ยวกับวัดที่มีภิกษุจำพรรษา การขับเชื่อนอย่างมีนัยยะสำคัญภายในวัดมีอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมไม่ว่า ประเพณีขึ้นพระธาตุ ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ พิธีสวดมนต์รอบพระธาตุ กิจกรรมห่มผ้าพระธาตุ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ถือเป็นการบูชาพระธาตุ ที่เชื่อว่ามีศักดิ์สิทธิ์ ให้ความสงบสุขร่มเย็นต่อผู้ศรัทธาเคารพเลื่อมใส ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูธีรสุตพจน์ (สง่า ไชยวงศ์) พบว่า ความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสร้างงานพุทธศิลป์กรรม เพราะเป็นการแสดงถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนาที่แผ่อยู่ ด้วยการหลอมรวมกับความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่น ก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ศรัทธาเฉพาะถิ่น มั่นคงในภูมิปัญญาดั้งเดิม ส่งเสริมศรัทธาภูมิปัญญาใหม่ สร้างงานพุทธศิลป์กรรมให้เป็นสื่อผสม นำจิตวิญญาณเข้าถึงพระรัตนตรัยด้วยการไหว้พระธาตุประจำปีเกิด จนกว่าจะเข้าถึงพระนิพพานและอัตลักษณ์ศรัทธานี้เองส่งผลให้เกิดการสร้างงานพุทธศิลป์ขึ้นมามากมาย กลายเป็นต้นน้ำสายธารแห่งสติปัญญาสร้างความชุ่มเย็นให้กับผู้คน ทั้งก่อเกิดวัฒนธรรมทั้งดงามหลากหลาย (พระครูธีรสุตพจน์ (สง่า ไชยวงศ์), 2557) ตรงกันข้ามกับวัดร้างทั้ง 4 แห่ง เจดีย์แม้จะมีการซ่อมแซมอยู่บ้างมีการใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือแม้จัดกิจกรรมต่าง ๆ แต่กระนั้น “เจดีย์” ก็ไม่สามารถสื่อให้เข้าถึงแก่นแท้และความสำคัญของเจดีย์ได้เลย เพราะความหมายที่แท้จริงของเจดีย์ได้ถูกแปรเปลี่ยนไปในเชิงทุนพาณิชย์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาบุญนำ ปรุกโกโม (คนหมั่น) พบว่า เจดีย์มีความสำคัญต่อชาวพุทธหลายประการ เป็นองค์ประกอบและเอกลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นศูนย์รวมน้ำใจของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ เป็น

เครื่องมือขัดเกลาทาสังคมส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรม เป็นสิ่งที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และเป็นเครื่องเชื่อมประชาชนในภูมิภาคหนึ่งเดียวกัน อย่างไรก็ตามการบูชาเจดีย์ได้ก่อให้เกิดผลเสียต่อพระพุทธศาสนา เพราะจุดมุ่งหมายของการบูชาได้แปรเปลี่ยนไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับการบูชาที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา (พระมหาบุญนำ ปรกภูมิ (คนหมั่น), 2560) จากการศึกษายังพบอีกว่า ชาวเชียงใหม่มีความศรัทธาและหลักปฏิบัติต่อพุทธสถานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเจดีย์ ด้วยเชื่อว่าการสร้างเจดีย์หรือพระธาตุเป็นการนำพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าบรรจุไว้กราบสักการบูชา ซึ่งมีคติเชื่อว่าเจดีย์นั้นเปรียบเป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าใช้ประทับอยู่ มีงานวิจัยของพระครูวิมลศิลป์กิจ พบว่า ชาวเชียงใหม่นิยมสร้างเจดีย์ เพราะเจดีย์นั้นเปรียบดังพระพุทธเจ้าใช้ประทับอยู่ ส่วนพระวิหารนั้นเปรียบได้กับเป็นที่รับรองผู้มาเข้าเฝ้าเพื่อฟังธรรม ซึ่งจัดสร้างไว้ด้านหน้าที่ประทับของพระองค์เพื่อความสะดวก นอกจากนี้ยังเชื่อว่า การสร้างเจดีย์จะทำให้มีอายุยืน มีความสุขร่วมเย็น และเป็นการรักษาอนุรักษ์ สืบสานศิลปะไว้อีกด้วย เช่น การสร้างเจดีย์วัดป่าสัก ถือเป็นเจดีย์ที่มีความสวยงามที่สุดองค์หนึ่งในศิลปะล้านนา (พระครูวิมลศิลป์กิจ, 2561)

สรุป

งานวิจัย“ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงใหม่” ได้ศึกษาแนวคิดพุทธศิลปะสมัยเชียงแสน ซึ่งมีรูปแบบศิลปะเป็นของตนเอง กล่าวคือมีความเรียบง่าย สวยงาม และมีความสงบ ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับศิลปะ ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรมที่เห็นปรากฏชัดเจน โดยผ่านงานทั้งในด้านสถาปัตยกรรม คือเจดีย์ และในด้านประติมากรรมเชียงแสน โดยเฉพาะพระพุทธรูปสิ่งหนึ่ง มีเอกลักษณ์พระพุทธรูปขัตติงสมโพธิเพชร กล่าวถึงการสร้างเจดีย์เมืองเชียงใหม่มีรูปแบบ 2 แบบด้วยกันคือรูปแบบทรงปราสาท และรูปแบบทรงระฆัง แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงใหม่ คตินิยมการสร้างวัดในเมืองเชียงใหม่ เพราะการสร้างวัดนี้เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการสร้างเจดีย์ เพราะในวัดจะมีการวางแผนผัง กำหนดขอบเขตให้มีเขตพุทธาวาส และยังได้กำหนดให้มีเจดีย์เป็นองค์ประธานของวัด คติการสร้างเจดีย์เมืองเชียงใหม่จะนิยมสร้างเจดีย์พร้อมกับทานชาเจดีย์(คนเฝ้ารักษาเจดีย์)ไปด้วย อาศัยความศรัทธาและการบูชาเจดีย์ของเมืองเชียงใหม่จึงเป็นฐานคิดในการสร้างเจดีย์ เพราะการสร้างเจดีย์ย่อมมีนัยยะเพื่อการอุทิศให้กับ

พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี อีกประการหนึ่ง ความสำคัญของการสร้างเจดีย์ตามคติจักรวาลนั้น ปรากฏว่า เจดีย์คือเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางของโลกในจินตนาการ มีบทบาทกำหนดหน้าที่ของมนุษย์ให้ปฏิบัติกับสิ่งรอบตัวอย่างมีเมตตาธรรม จากแนวคิดศูนย์กลางจักรวาลนี้ส่งผลต่อแนวคิดการสร้างเมืองให้เป็นศูนย์กลาง “วัดมหาธาตุ” คือการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางของเมือง เมืองเชียงแสนจะปรากฏคือวัดพระธาตุเจดีย์หลวง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 จากผลการวิจัย ควรมีการส่งเสริมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลวัดต่าง ๆ ในเมืองเชียงแสน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัดร้าง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

1.2 จากผลการวิจัย ควรมีการส่งเสริมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีองค์ความรู้ด้านเจดีย์เมืองเชียงแสน กล่าวคือแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์เจดีย์เชียงแสน โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของเจดีย์ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้น ๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์เจดีย์อันเป็นภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ของเชียงแสน

2.2 ควรทำการศึกษาถึงปัญหาที่เกี่ยวกับการสร้างเจดีย์ โดยเป็นการศึกษาในภาพรวมจากข้อมูลที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เพราะในปัจจุบันนี้ สังคมไทยนิยมการสร้างเจดีย์โดยมีความเชื่อที่หลากหลาย อีกทั้งการตีความหมายองค์ประกอบแต่ละส่วนมีความแตกต่างกันอย่างมาก อีกประการหนึ่ง พุทธพาณิชย์เริ่มเข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อสังคมไทย การสร้างเจดีย์คตินิยมในอดีตมุ่งเพื่อดำรงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ แต่ปัจจุบัน ผู้สร้างหรือศรัทธาในการก่อสร้างต่างมีคตินิยมมุ่งไปเพื่อลาภ ยศ สรรเสริญ เช่น การยกยอดเจดีย์หมายถึงการได้รับยกย่องสรรเสริญ ความเป็นยอดคน เพราะอยู่เหนือสุดของเจดีย์ นี่ก็อันเกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับเจดีย์ที่ผิดแปลกไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง การศึกษานี้จะทำให้ เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในสังคมไทยหรือในชุมชนพื้นที่ อันจะนำไปสู่การบูรณาการหลักการ

ทางพุทธศาสนาเพื่อใช้ในการแก้ไขและส่งเสริมให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการสร้างเจดีย์ของชาวพุทธในสังคมหรือในพื้นที่นั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จิรพันธ์ สมประสงค์. (2524). ประวัติศิลปะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- พระครูธีรสุตพจน์ (สง่า ไชยวงศ์). (2557). วิเคราะห์ศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานพุทธศิลปกรรมในล้านนา. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิมลศิลปกิจ. (2561). ศึกษาวิเคราะห์คตินิยม ความเชื่อและหลักปฏิบัติตามที่ปรากฏในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงราย. ใน รายงานวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญนำ ปรุกโกโม (คนหมั่น). (2560). การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาพระธาตุของชาวพุทธในล้านช้าง. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวาจิตสระเถระ. (2511). พระคัมภีร์อุปวงค์ ตำนานว่าด้วยการสร้างพระสถูปเจดีย์. ใน (เอกสารอัดสำเนา) พิมพ์อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางอนู ทองไข่มุก . มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2556). ศิลปะล้านนา. กรุงเทพมหานคร: มติชน.